

fapt pozitiv, însă ea nu poate fi apreciată ca un indice de nivel al moralei noi, socialiste.

Astfel, dacă sîntem de acord să-l condamnăm pe Ioan, nu putem, în schimb, să o considerăm pe Sanda ca purtătoare a moralei noastre noi.

În genere, personajele sînt apreciate de la nivelul unei justiții rudimentare, mult inferioară justiției socialiste și mai ales cerințelor moralei socialiste, pe care ar vrea s-o sprijine piesa. Acesta pare a și fi rezultatul cel mai grav al schematismului de care suferă drama *Fapt divers*.

*

Nu putem trece cu vederea limba în care vorbesc personajele piesei. Dacă nu discutăm omisiunea de a se defini personajele și prin limbaj, nu e însă scuzabil limbajul macaronic și foarte vulgar al tuturor. Iată câteva exemple: „Viața, băiatule, e o mare porcărie. Și trebuie s-apuci din ea ca un porc. Altfel, te alegi cu praful de pe tobă”; „Merită să treci... prin cite o mică neliniște dintr-asta” (Mitran, pag. 13, 14); „Ți-am cerut să nu te mai văd cu samsarul ăsta”; „Ouase iar (luna) citeva milioane de stele — a coborît, totuși, cotcodăcind, să mă-ntovărășească”; „O, asta știm, cu toții, mult mai bine”; „Indrăgim (iubim, n. n.) cu toții natura, dar trăim cu ea atît de puțin!”; „Dar cum ți s-a năzărit o asemenea idee?”; „Trebuie să-mi alung in-doiala asta, înainte de mi se cuibărește în suflet”; „Du-te și mărturisește tu însuși” (Sanda, pag. 20, 21, 22, 28, 45, 49); „Nu trebuie obișnuit pe Dumnezeu cu modestia!”; „Regret că trebuie să vi-o afirm”; „Acum, mi-e scîrbă de dînsul” (subl. ns.); „M-am săturat să-mi tot țin agățate dorințele în cuie!” (Ioan, pag. 35, 36, 41, 48); „Fără s-ajung pentru voi o povară”; „Ușorul vine-n circă numai pe spinarea greului”; „Da noi, draga mamei, sîntem dintre cei jertfelnici” (Emilia, pag. 23, 56).

G. DĂIANU

Un mare actor realist maghiar*

Cartea scriitorului Szentimrei Jenő despre viața și arta lui Szentgyörgyi István, apărută în limba maghiară la ESPLA, este cu atît mai valoroasă cu cît nu se rezumă numai la zugrăvirea vieții marelui actor și a drumului său de artist, ci dă și o frescă amplă a epocii în care și-a desfășurat acti-

vitătea, ne face cunoscută situația teatrului și a actorilor din această lungă perioadă, care îmbrățișează ultimele patru decenii ale secolului trecut și primele trei decenii ale secolului nostru.

Szentgyörgyi István își începe activitatea ca actor în anul 1861, în cadrul unei trupe de provincie, și timp de 10 ani colindă țara cu diferite trupe, interpretînd fel și fel de roluri, de la operete pînă la tragediile lui Shakespeare și trăind viața de mizerie a artiștilor din acea vreme.

Înțelegînd că peregrinările dintr-un oraș în altul, de la o trupă la alta, sînt în detrimentul muncii sale, el simte dorința de a lucra în cadrul unui ansamblu permanent, încheagat, de a interpreta roluri care-i sînt mai potrivite, iar această dorință a fost unul din motivele care l-au determinat să se angajeze în 1871 la Teatrul din Cluj, pe care nu l-a părăsit pînă la sfîrșitul vieții sale, cu toate că a fost invitat de mai multe ori să-și ocupe locul la un teatru din Budapesta. Speranțele sale s-au împlinit însă numai într-o mică măsură. Sînt concludente pentru modul în care a fost folosit actorul pînă la sleirea puterii sale de muncă, următoarele date: În primii 5 ani ai activității sale de la Cluj a interpretat 859 de roluri diferite din 702 piese, în cadrul a 2695 de spectacole. Aceasta înseamnă că într-o stagiune actorul a apărut pe scenă de 178—180 de ori. Iar de la 1871 pînă la 1911 a jucat de 6227 de ori în 1024 de piese, 1205 roluri. Această cifră se ridică, pînă la sfîrșitul vieții sale, la 1216 roluri în 1034 de piese diferite.

În aceste condiții, desigur rămînea foarte puțin timp pentru repetiții, pentru adîncirea rolurilor. Cu toate acestea, Szentgyörgyi a dat scenei maghiare interpretări de neuitat, mai ales în rolurile unor figuri populare, figuri de țărani, care au devenit, pe drept cuvînt, rolurile sale clasice.

Autorul cărții acordă în mod just o atenție deosebită analizei acelor interpretări, prin care Szentgyörgyi a devenit un neîntrecut artist al scenei maghiare: interpretărilor figurilor populare. Evocînd unele articole și memorii ale lui Szentgyörgyi, cronici dramatice apărute în presa vremii, precum și propriile lui amintiri, autorul reușește să ne dea o imagine vie și completă despre ceea ce a fost mai caracteristic, mai valoros în interpretarea acestor roluri!

Eroii rolurilor amintite: figuri din popor, oameni sătului maghiar, țărani săraci, au fost foarte apropiați lui Szentgyörgyi. Pe aceștia i-a cunoscut din satul unde s-a născut, i-a întîlnit și i-a îndrăgît în cursul lungilor sale peregrinări. A-î întruchipat pe scenă, a-i face cunoscuți spectatorilor — a fost considerat de Szentgyörgyi drept una din sarcinile sale cele mai frumoase. „Sătul

* Szentimrei Jenő: *Viața și arta lui Szentgyörgyi István*.

meu — scria Szentgyörgyi într-un articol — este o comoară de nesecat a figurilor teatrale reușite... Citind, învățând rolurile figurilor populare, am văzut în fața ochilor mei o serie de figuri binecunoscute din copilărie." Referindu-se la unul din rolurile sale cele mai mari, acela al țiganului Jiga din piesa dramaturgului maghiar Szigligeti, Szentgyörgyi scria că, studiind rolul și învățându-l, a văzut mereu în fața sa pe țiganul bătrîn din satul său, potcovărul Aduș. În rolul părintelui jignit pînă în adîncul sufletului, al părintelui care își vede fiica batjocorită, Szentgyörgyi n-a interpretat numai o tragedie personală, ci a reușit să scoată în evidență și caracterul etic-social al acestei drame. „Cînd îl interpretez pe Jiga pe scenă, eu nu mai exist. Sint la Diósjenő, în satul meu. Poate să fie în preajma mea orice decor teatral, eu nu văd altceva decît coliba aceea de pe marginea satului, în care l-am văzut și l-am auzit pe bătrînul Aduș, a cărui amintire o păstrez pînă la moarte în rolul meu."

Cu ocazia unei vizite a trupei din Cluj la Viena, ziarele din capitala Austriei, ca „Fremdenblatt" și „Neues Wiener Tageblatt", scriau cu entuziasm despre interpretarea acestui rol.

A cunoaște viața, a reda adevărul vieții — acesta era secretul acestei interpretări. Nu era vorba despre o simplă copie a vieții, despre naturalism. Dovadă, studiul scriitorului Kovács Dezső, apărut în „Kolozsvári Lapok": „Prin lacrimile acestei minunat de naturale figuri, prin umorul specific amar, al cărui înțeles adînc a fost scos în relief de Szentgyörgyi, plînge durerea secolelor de împilări și nedreptăți. Interpretarea sa este profundă și multilaterală. În fiecare mișcare a sa este evident ceea ce caracterizează pe țigan, pe bătrînul frînt, pe părintele îngrijorat pentru onoarea copiilor săi, pe omul sărac."

Rolul cel mai mare al lui Szentgyörgyi a fost însă figura lui Tiborcz, țaranul sărac necăjit, din tragedia clasică maghiară *Bánk bán* de Katona József, a cărei acțiune se petrece în anul 1213. Pe drept cuvînt s-a constatat că Szentgyörgyi a fost cel mai bun interpret al acestui rol pe scenele maghiare. Începînd de la 1871 pînă la 1931, el a interpretat acest rol de 58 de ori. „Tiborcz! — scria el — este unul din rolurile mele cele mai dragi. Parcă fiecare cuvînt al său ar fi pornit din inima mea." Szentgyörgyi l-a format, l-a cizelat, l-a adîncit. Ultima oară l-a interpretat la vîrsta de 88 de ani. În legătură cu acest rol, una din cele mai mari laude a primit-o actorul în 1912, cînd a fost invitat ca oaspe la Budapesta. În această perioadă, cînd scenele Budapestei erau dominate de teatrul naturalist-formalist, presa scoate în evi-

dență realismul lui Szentgyörgyi. „Magyar szó", ziar de luptă democratică, al cărui colaborator a fost timp îndelungat și marele poet Ady Endre, scria în mai 1912, printre altele, următoarele: „Acest eminent actor veteran al ardelenilor a tălmăcit într-adevăr într-un mod zguduitor plîngerea iobăgimii maghiare. Și concepția lui e interesantă, pentru că Tiborcz al său a fost un iobag conștient; mai mult: un iobag dirz, pătruns de conștiința de clasă."

„În cuvintele sale au primit glas durerea, subjugarea, plîngerea de o mie de ani a iobăgimii maghiare, și totuși, în atitudinea sa a fost și demnitate și dirzenie" — scria ziarul „Magyar Nemzet".

„Figura lui Tiborcz interpretată de el — arată Janovics Jenő, directorul teatrului din Cluj — prin evocarea durerilor țaranului sărac, înfometat, devine de fapt purtătorul de cuvînt al poporului obidit. Individualizînd figura lui Tiborcz, Szentgyörgyi i-a dat în același timp un caracter profund tipic."

Capitolul „Tiborcz" al cărții este un studiu foarte bine documentat, o lecție de interpretare realistă pentru tinerii artiști — nu numai a acestui rol, dar, în general, o interesantă și valoroasă lecție de teatru realist.

Figura lui Tiborcz, redată de Szentgyörgyi, a fost într-adevăr mai mult decît o interpretare obișnuită de teatru. A fost o manifestare profund umană, o manifestare artistică și politică.

*

Oglîndînd viața, personalitatea, munca artistică de șapte decenii a lui Szentgyörgyi István, autorul prezintă cititorului figura unuia dintre cei mai mari actori realiști maghiari și aduce o contribuție de seamă la cinstirea memoriei unui mare înaintaș al scenei realiste de astăzi, Szentgyörgyi István.

T. MOLNÁR

Oglînda teatrului german

Ceea ce izbește la parcurgerea, cit de fugitivă, a oricărui număr al revistei de teatru* din R. D. Germană este, în primul rînd, precisa, ba chiar minuțioasă rubricare a materialului. Se poate ca această împrejurare să nu fie totdeauna pe gustul autorilor, care se văd astfel împiedicați să facă digresiuni de la tema efectivă a articolului lor, strînși în chingile unor cerințe redacționale riguroase. Cititorul — care nu întotdeauna e specialist

* *Theater der Zeit* (Teatrul timpului nostru), nr. 6, 7 și 8 din 1956